

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПІД ВПЛИВОМ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ GREEN DEAL

©2025 ЛУКАШ С. М., КОНЄВ Р. Ю.

УДК 338.43:504.06(4)
JEL: Q01; Q13; Q14; Q18; Q56

Лукаш С. М., Конєв Р. Ю. Трансформація фінансової стійкості фермерських господарств під впливом екологічних ініціатив Green Deal

Метою статті є дослідження впливу екологічних ініціатив Європейського зеленого курсу (Green Deal) на фінансову стійкість фермерських господарств. Завданням є визначення того, як нові регуляторні вимоги та екологічні стандарти трансформують виробничі процеси у фермерстві, формують нові фінансові ризики й можливості та позначаються на довгостроковій економічній безпеці аграріїв. У дослідженні застосовано аналіз політичних документів, нормативних регламентів ЄС, аналітичних звітів, наукових публікацій і секторальних економічних оцінок. Розроблено концептуальну схему передачі впливу екологічних ініціатив через інновації, витрати, продуктивність і ринкову конкурентоспроможність до ключових показників фінансової стійкості фермерських господарств. Виявлено, що запровадження екологічних вимог створює для фермерів як короткострокові фінансові ризики (зростання витрат на інвестиції, можливе зниження врожайності, додаткова адміністративна звітність), так і значні довгострокові вигоди. Зокрема, «зелені» технології, такі як точне землеробство чи органічне виробництво, забезпечують зменшення витрат, підвищення ефективності, доступ до преміальних ринків та нових джерел фінансування. Показано, що малі ферми стикаються з більшими бар'єрами адаптації, тоді як великі мають ширші можливості для модернізації. Обмеження та напрями подальших досліджень: дослідження не включає мікрорівневого аналізу бухгалтерської та фінансової звітності господарств, що потребує подальших емпіричних досліджень, економетричного моделювання та порівняння країн – членів ЄС. Результати можуть бути використані при розробці національних і місцевих програм підтримки фермерів, удосконаленні механізмів фінансування та формуванні стратегій модернізації агросектора. Посилення фінансової стійкості фермерських господарств сприяє зміцненню продовольчої безпеки, сталому розвитку сільських територій і збереженню природних ресурсів. Цінність статті полягає в тому, що вона пропонує комплексний, структурований підхід до оцінки трансформації фінансової стійкості фермерських господарств під впливом Green Deal, поєднуючи екологічні, економічні та управлінські аспекти в єдину аналітичну модель.

Ключові слова: трансформація, Green Deal, фінансова стійкість фермерських господарств, екологічні ініціативи, інновації, інвестиції, адаптивність, сталий сільський розвиток.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 20.

Лукаш Світлана Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, декан факультету економіки і менеджменту, Сумський національний аграрний університет (вул. Герасима Кондратьєва, 160,, Суми, 40021, Україна)

E-mail: Svitlana.lukash@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1948-7683>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-5193-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57197709853>

Конєв Руслан Юрійович – асистент кафедри публічного управління та адміністрування, Сумський національний аграрний університет (вул. Герасима Кондратьєва, 160,, Суми, 40021, Україна)

E-mail: r.yu.koniev@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9931-1850>

UDC 338.43:504.06(4)
JEL: Q01; Q13; Q14; Q18; Q56

Lukash S. M., Koniev R. Yu. Transformation of the Farms' Financial Resilience under the Influence of Green Deal Environmental Initiatives

The aim of this article is to examine the impact of the European Green Deal's environmental initiatives on the financial resilience of farms. The study directs towards determining how new regulatory requirements and environmental standards transform agricultural production processes, generate new financial risks and opportunities, and influence the long-term economic security of farmers. The research applies an analysis of policy documents, EU regulatory frameworks, analytical reports, scientific publications, and sectoral economic assessments. A conceptual model is developed to illustrate the transmission mechanisms through which environmental initiatives affect key indicators of farms' financial resilience - via innovation, changes in costs, productivity dynamics, and market competitiveness. The findings reveal that the implementation of environmental requirements creates both short-term financial risks for farmers (increased investment costs, potential yield reductions, additional administrative reporting) and significant long-term benefits. In particular, green technologies such as precision farming and organic production contribute to cost reductions, higher efficiency, access to premium markets, and expanded financial opportunities. The study shows that small farms face higher adaptation barriers, whereas larger farms possess larger capacity for technological modernization. Limitations and future research directions include the absence of micro-level analysis of farms' financial and accounting statements, which highlights the need for further empirical investigations, econometric modeling, and cross-country comparisons across the EU Member States. The results can be used in designing national and local support programs for farmers, improving financial mechanisms, and developing modernization strategies for the agricultural sector. Strengthening the financial resilience of farms contributes to food security, sustainable rural development, and the preservation of natural resources. The value of this article lies in its comprehensive and structured approach to assessing how the Green Deal transforms farms' financial resilience by integrating environmental, economic, and managerial dimensions into a unified analytical framework.

Keywords: transformation, Green Deal, farms' financial resilience, environmental initiatives, innovation, investment, adaptability, sustainable rural development.

Fig.: 1. Tabl.: 1. Bibl.: 20.

Lukash Svitlana M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration and Management, Dean of the Faculty of Economics and Management, Sumy National Agrarian University (160 Herasyma Kondratieva Str., Sumy, 40021, Ukraine)

E-mail: Svitlana.lukash@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1948-7683>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-5193-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57197709853>

Koniev Ruslan Yu. – Assistant of the Department of Public Administration and Management, Sumy National Agrarian University (160 Herasyma Kondratieva Str., Sumy, 40021, Ukraine)

E-mail: r.yu.koniev@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9931-1850>

Європейський «зелений курс» (Green Deal) проголошує глибоку трансформацію економічних секторів ЄС, включно з аграрним сектором, який має значний вплив на стан довкілля та кліматичні процеси. Упровадження екологічно орієнтованих технологій, зменшення викидів, перехід до органічного виробництва та зниження залежності від хімічних ресурсів формують нові умови господарювання для фермерських господарств. Це створює подвійний виклик: з одного боку – зростають витрати та потреби в інвестиціях, з іншого – відкриваються нові ринки, виникають можливості доступу до «зелених» фінансових інструментів і підвищення конкурентоспроможності. Однак ступінь і результативність впливу цих процесів на фінансову стійкість фермерських господарств залишаються неоднозначними, що зумовлює необхідність комплексного дослідження.

Зв'язок агропромислового комплексу з навколишнім середовищем важко недооцінити. Можливо саме цей сектор реальної економіки має найбільший вплив на природу. Адже, з одного боку, основною ціллю сільського господарства є забезпечення людства продовольством, а, з іншого боку, – це раціональне використання наявних ресурсів з метою їх збереження. Інтенсифікація розвитку виробництва в сільському господарстві через залучення великої кількості новітньої техніки, більшої кількості добрив, засобів захисту рослин сприяло значному збільшенню ефективності виробництва, але мало дуже негативний вплив на екологію. Збільшення викидів вуглецю, підвищення кислотності ґрунтів, їх ерозія, накопичення пестицидів у рослинах та ґрунтах – усе це та багато іншого негативно впливає не тільки на стан навколишнього середовища, а й на здоров'я людей. Саме тому Європейський Союз (ЄС) уже давно звертає увагу на цю проблему та можливі шляхи її вирішення. На сьогодні основним варіантом вирішення цієї проблеми є Green Deal (Європейський «зелений курс»).

Тема впливу екологічних ініціатив Європейського «зеленого курсу» на аграрний сектор є однією з найбільш актуальних для країн Європейсько-

го Союзу, що зумовлює значний обсяг аналітичних матеріалів, підготовлених урядовими, міжурядовими та галузевими інституціями, зокрема Європейською Комісією, DG AGRI, USDA, FAO та низкою національних аграрних агентств. У науковій площині питання трансформації сільського господарства під впливом екологічних регуляцій широко досліджуються зарубіжними й європейськими вченими, серед яких: Алмейда Д. В., Коліндживаді В., Феррандо Т., Рой Б., Еррера Х., Гонсалвеш М. В., Ван Хекен Г., Сікора А., Павловський К. П., Сольцяк Г., Гійомар Г., Солер А.-Ж., Детан Десандр К., Рекійяр В., Бекман Дж., Іваніч М., Джелліфф Дж., Бакадано Ф. Г., Скотт С., Майнар-Каусапе А., Мартінес Й., Пілверс І., Ніперс А., Пілверс А. та інші.

Дослідники аналізують регуляторні зміни, економічні наслідки впровадження стратегій Farm to Fork та Biodiversity Strategy, вплив екологічних вимог на продуктивність і конкурентоспроможність фермерських господарств, а також ризики скорочення виробництва внаслідок обмеження використання пестицидів і добрив. Одночасно в роботах акцентується потенціал інноваційних практик (точного землеробства, органічного виробництва, кліматично-стійких технологій), що здатні підвищити ефективність і фінансову стійкість аграріїв у довгостроковій перспективі. Незважаючи на широкий спектр робіт, питання комплексного оцінювання впливу Green Deal саме на фінансову стійкість фермерських господарств залишається недостатньо розкритим.

Попри значну кількість досліджень, присвячених екологічним аспектам Європейського «зеленого курсу» та його впливу на аграрний сектор, низка важливих наукових питань залишається недостатньо вивченою. По-перше, відсутні комплексні оцінки того, як сукупність екологічних регуляцій Green Deal трансформує саме фінансову стійкість фермерських господарств, з урахуванням їхнього розміру, структури витрат і моделей виробництва. По-друге, у науковій літературі бракує інтегрованих моделей, що дозволяють

простежити взаємозв'язок між екологічними вимогами, інноваційними технологіями, продуктивністю та результатними фінансовими показниками. *По-третє*, досі не сформовано узагальнених підходів до кількісної оцінки ризиків і можливостей, які виникають у фермерів у процесі адаптації до нових стандартів екологічної політики ЄС. *По-четверте*, залишається обмеженим аналіз диференційованого впливу Green Deal на малі, середні та великі ферми, особливо щодо їхньої здатності інтегрувати «зелені» інвестиції та використовувати доступні фінансові інструменти.

Таким чином, актуальним є проведення дослідження, яке забезпечить цілісне бачення трансформації фінансової стійкості фермерських господарств та сформує практичні рекомендації щодо адаптації агровиробників до умов європейського «зеленого курсу».

Метою дослідження є оцінка впливу екологічних ініціатив Європейського «зеленого курсу» на фінансову стійкість фермерських господарств, виявлення основних ризиків та можливостей, а також формування практичних рекомендацій щодо підвищення економічної адаптивності агровиробників в умовах трансформації аграрної політики ЄС.

Методологічну основу дослідження становить поєднання якісних та аналітичних підходів. На *першому етапі* проведено контент-аналіз нормативних документів Європейського Союзу, стратегічних ініціатив Європейського «зеленого курсу» та програм Спільної аграрної політики, що визначають екологічні вимоги до фермерських господарств. *Другий етап* передбачав систематизацію результатів наукових досліджень та аналітичних звітів міжнародних інституцій (ЕС, FAO, USDA), що оцінюють потенційний економічний і фінансовий вплив екологічної трансформації на аграрний сектор. На *третьому етапі* застосовано структурно-логічний підхід для побудови концептуальної моделі впливу екологічних ініціатив Green Deal на фінансову стійкість фермерських господарств, включно з аналізом інвестиційних потреб, змін у витратах виробництва, продуктивності та ринкових можливостях. Додатково використано елементи порівняльного аналізу для визначення диференційованого ефекту на малі та великі ферми.

Отримані аналітичні результати були узагальнені у формі логічної схеми, що відображає послідовність впливу екологічних вимог на фінансові показники та адаптаційні стратегії фермерських господарств. Така структура забезпечує цілісність методики та дозволяє сформулювати обґрунтовані практичні рекомендації.

Європейський «зелений курс» (ЄЗК) – це програма дій Європейської Комісії, яка базується на амбіційному плані переходу ЄС до кліматичної нейтральності до 2050 року. Цей курс є відповіддю на глобальні виклики зміни клімату, забруднення, втрати біорізноманіття та позиціонує ЄС як світового лідера в управлінні цими викликами [1]. Основними документами, що визначають зміст і напрями дій ЄС щодо переходу до кліматично нейтральної Європи, є комюніке та дорожня карта. Основи ЄЗК були розроблені та закріплені на законодавчому рівні ще у 2019–2020 рр. [2]. Проте ЄЗК ще продовжує формуватися та є динамічним інструментом. Стратегії, плани та законодавство щодо впровадження ЄЗК усе ще вдосконалюються [3]. Політика та заходи, передбачені ЄЗК, реалізуються в дев'яти сферах. Однією з них є «зелена» сільськогосподарська політика [4].

Деякою мірою Green Deal – це відповідь ЄС на Цілі сталого розвитку ООН (Глобальні цілі). Політика Green Deal, перш за все, спрямована на протидію кліматичній кризі, яка впливає на все населення, що може порушити баланс продовольчої безпеки в усьому світі [5]. ЄЗК представляє пропозиції щодо економічних змін, які також вимагають реконструкції сільськогосподарського сектора по всьому ЄС. Для агропромислової галузі стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork, F2F) та «Стратегія біорізноманіття ЄС 2030: Повернення природи в наше життя» є важливими та невід'ємними для Green Deal. З точки зору захисту довкілля ці зміни необхідні негайно.

Проте вже сьогодні є значне побоювання з боку фермерів та інших сільськогосподарських виробників, що ЄЗК створить певний фінансовий тиск на них через необхідність інвестицій у сучасні технології, сертифікацію та нові підходи до ведення господарства. Все це проявляється в чисельних протестах фермерів по всьому ЄС. Вони відбулися в таких країнах, як Німеччина, Польща, Франція, Бельгія, Іспанія, Італія. Сільгоспвиробники виходили на вулиці, перекривали дороги, в тому числі міжнародні, проводили демонстрації в столицях і біля будівель європейських інституцій. Пік протестів припав на 2023–2024 рр. [6]. Однак, всупереч поширеній думці серед європейських фермерів, Green Deal має вплив не лише на сільськогосподарський сектор, а й на транспортний, енергетичний і багато інших секторів [7].

Перед тим, як детально розібрати вплив ЄЗК на фінансову стійкість фермерів, потрібно чітко дати визначення даному поняттю. Як правило, під *фінансовою стійкістю фермерських господарств* розуміють здатність економічного суб'єкта забезпечувати себе фінансовими ресурсами в умовах зміни

зовнішнього (ринкова кон'юнктура, кліматичні ризики, державна політика тощо) та внутрішнього (витрати, менеджмент, структура активів) середовищ. Сьогодні в агросфері виділяють такі основні критерії, що і визначають фінансову стійкість підприємства: ліквідність, прибутковість (рентабельність), платоспроможність, боргове навантаження, інвестиційна привабливість та адаптивність (здатність керівництва приймати інноваційні рішення) [8]. Якщо фермерське господарство має проблеми по одному з цих критеріїв, то можна говорити, що таке господарство є фінансово нестійким, оскільки всі критерії взаємопов'язані між собою. Потрібно також враховувати сезонність виробництва в сільському господарстві. Фермер цілий рік повинен покривати всі свої видатки, тоді як дохід отримує лише після реалізації врожаю, який буває раз на рік.

На рис. 1 наведено блок-схему, що показує трансформацію фінансової стійкості фермерських господарств під впливом екологічної ініціативи Green Deal. Дана схема починається з екологічних ініціатив, що являють собою нові регуляції, вимоги до зменшення викидів, обмеження на використання пестицидів, стимулювання органічного землеробства тощо. Регуляторні вимоги та стандарти змушують фермерів впроваджувати інновації (технології точного землеробства, альтернативні добрива, поновлювану енергію). Як наслідок, це змінює виробничі процеси і, відповідно, витрати та доходи фермерських господарств (інвестиції в нове обладнання, екологічні добрива, органічна готова продукція). Вплив на продуктивність (врожайність) і якість продукції може бути позитивним (підвищення якості, вихід на нові ринки) або негативним (втрати врожаю, зростання витрат).

Це формує конкурентоспроможність фермерів на ринку, що впливає на їх фінансові показники (ліквідність, прибутковість тощо). У результаті – зміна (трансформація) фінансової стійкості, яка залежить від здатності фермера адаптуватися, залучати інвестиції та ефективно керувати наявними ресурсами. Все це теоретично показує важливість трансформації фінансової стійкості фермерських господарств до норм Green Deal, оскільки без неї більшість фермерів не будуть конкурентоспроможними.

Аналіз практичного впливу ЄЗК на фінансовий стан фермерських господарств доцільно розпочати з визначення цілей ЄЗК і які з них прямо впливають на фермерів. Основними кількісними та якісними цілями ЄЗК до 2030 року, пов'язаними із сільським господарством, є такі:

- ✦ зменшення використання та ризиків від хімічних пестицидів на 50%;
- ✦ зменшення використання пестицидів, що відносяться до особливо небезпечних, на 50%;
- ✦ зменшення втрат поживних речовин щонайменше на 50%, забезпечуючи при цьому відсутність погіршення родючості ґрунту;
- ✦ зменшення використання мінеральних добрив щонайменше на 20%;
- ✦ зменшення продажу антимікробних препаратів для сільськогосподарських тварин і аквакультури на 50%;
- ✦ досягнення 25% від загальної площі сільськогосподарських угідь під органічним землеробством;
- ✦ виділення 10% сільськогосподарських угідь під елементи ландшафту з високим рівнем біорізноманіття [9].

Рис. 1. Блок-схема впливу Green Deal на фінансову стійкість фермерів

Окрім вище вказаних цілей ЄЗК, які безпосередньо впливають на фермерів, можна виділити ще декілька цілей, що мають опосередкований вплив на фінансову та господарську діяльність фермерських господарств. Серед таких цілей:

- ✦ скоротити вдвічі харчові втрати на душу населення на рівні роздрібної торгівлі та споживання;
- ✦ дослідити способи запобігання харчовим втратам на інших етапах продовольчого ланцюга;
- ✦ створити продовольче середовище, яке сприятиме сталим і здоровим харчовим виборам і раціонам, зокрема через маркування щодо харчової цінності та сталості [9].

Цілі, визначені Green Deal, є цілком зрозумілими та раціональними з точки зору екології. Всі вони направлені як мінімум на збереження, а деякі навіть на відтворення навколишнього середовища. Для досягнення цих цілей керівництво ЄС, а точніше Європейська Комісія, Європейський парламент, Рада ЄС та уряди країн – членів ЄС розробили певну законодавчу базу. Тобто ЄЗК – це не один закон чи кодекс, а цілий набір директив, регламентів і стратегій. Насправді, законодавча база Green Deal є доволі великою за обсягом і весь час змінюється через певні доповнення та корективи [10].

Окрім уже вищезазначених стратегій «Від ферми до виделки» та «Стратегія біорізноманіття ЄС 2030», які були направлені на зміни конкретно в сільському господарстві й основні цілі яких вказано вище, варто відмітити інші законодавчі та політичні ініціативи ЄЗК, які також мають вплив на фермерські господарства. Серед них Європейський кліматичний закон (Regulation (EU) 2021/1119): основна мета – зменшення на 55% викидів парникових газів до 2030 р., у тому числі від тваринництва (CH_4), застосування добрив (N_2O), дизельного пального (CO_2) та інше [11]. Також слід згадати Пакет «Fit for 55», який являє собою набір екологічних ініціатив, серед яких є ETS (Система торгівлі квотами на викиди), СВМ (Механізм вуглецевого коригування імпорту, тобто вуглецеве мито), які значно впливають на імпорт добрив до ЄС [12]. СЕАР (План дій з циркулярної економіки) є спрямованим на використання як можна довше матеріалів і ресурсів. У рамках даного плану харчові відходи, у тому числі при виробництві продуктів на фермах, повинні зменшитись на 50% до 2030 р. [13].

Проте, все вищезазначене є теоретичними цілями, а на практиці результат для фермерів є іншим. Так, оцінки показують значне зниження виробництва (10–15% для зернових, до 25% – для масляничних), з подальшим різким зростанням цін

на 17% і зменшенням доходів фермерських господарств у середньому на 2 500–5 000 євро (зокрема, найбільше постраждали зернові та молочні), з негативним впливом на торгівлю. Щодо біорізноманіття, то деякі країни ЄС уже використовують винятки, що зменшує ефективність заходів Green Deal [14]. Водночас USDA ще у 2021 р. підрахував, що загальні економічні втрати від ЄЗК можуть досягти 94 млрд доларів США, зокрема через зменшення обсягів торгівлі та зростання цін на продовольство [15]. Більш актуальне дослідження опубліковане в березні 2025 р. у журналі «Agricultural and Food Economics», де стверджується, що через впровадження стратегії «Від ферми до виделки» ВВП ЄС зменшиться на 0,25–0,45% [16].

Цілковито зрозуміло, що екологічні ініціативи ЄЗК значно впливають на фінансову стійкість фермерів ЄС. З одного боку, Green Deal несе в собі економічні ризики, а саме: зростання витрат на інвестиції в нові технології, сертифікацію, зниження виробництва через обмеження у використанні певних виробничих ресурсів. З іншого боку, відкриває нові економічні можливості, а саме: доступ до «зелених» грантів і кредитів (включно з програмами ЄС Horizon, LIFE), нові ринки збуту (органічна продукція), зниження витрат через точне землеробство.

ЄЗК має різний вплив на фермерські господарства, залежно від їх розміру. Малим фермерам через їх незначні фінансові ресурси важче адаптуватися до нових вимог на відміну від великих. Оцінки для Латвії показують, що малі та середні фермери отримали більше фінансової підтримки після впровадження Green Deal, тоді як великі – менше [17]. Такий розподіл фінансової допомоги є цілком логічний і законодавчо закріплений у країнах – членах ЄС, де сільськогосподарська галузь зорієнтована на малих фермерів.

Керівництво ЄС усвідомлює всю важливість фінансової підтримки для фермерів у рамках Green Deal. Загальний обсяг підтримки на реалізацію ЄЗК у 2023–2027 рр. становить 264 мільярди євро. Це включає в себе фінансування з Європейського фонду гарантування сільського господарства (EAGF) та Європейського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) у межах Спільної аграрної політики (CAP) [18]. Але для більшості фермерів цієї підтримки все одно недостатньо. І справа не тільки в обсягах підтримки. Це також питання якості цієї підтримки. Через бюрократію доступ до фінансових механізмів, таких як гранти та субсидії, залишається обмеженим або ускладненим. Проте за останні 10 років у середньому приблизно половина доходу фермерів у ЄС надходила у вигляді

державної підтримки. У тому числі прямі виплати в середньому становлять 23% сільськогосподарського доходу [19].

Залучення додаткових коштів при переході на екологічні стандарти ЄЗК є необхідною умовою, проте не менш важливо розумно використовувати ці кошти. CAP і велика кількість грантів дають можливості для цього, а фермер сам повинен визначитися, який основний напрям змін чи адаптації він обирає.

Утабл. 1 систематизовано й узагальнено можливі напрямки адаптації фермерських господарств до вимог Green Deal. Звісно, фермер може обрати більше одного напрямку адаптації, проте це доволі складно технологічно та вимагає дуже значних інвестицій.

Для кращого розуміння табл. 1 наведемо практичний приклад. Європейський фермер з площею в 100 гектарів вирішив запровадити точне землеробство у своєму виробництві. Для цього він інвестує 50 000 євро у GPS, датчики, програмне забезпечення, навчання. Кошти залучає за допомогою кредиту під «зелений розвиток», де відсоткова ставка є пільговою та в середньому становить лише

3% річних і строк погашення 5–7 років. Завдяки використанню технологій точного землеробства фермер зможе зекономити на добривах близько 3 000 євро на рік, підвищити ефективність добрив – і, як наслідок, врожайність на 10 000 євро на рік, – отримати додатковий дохід від «зелених» програм (карбону) в розмірі від 2 000 до 6 000 євро. При таких цифрах інвестиція в 50 000 євро повністю себе окупить за 5 років, а, можливо, і менше. Це є лише теоретичні розрахунки, і є багато факторів, що можуть вплинути на фінальну результативність, проте вони є доволі оптимістичними.

Зрозуміло: для того, щоб зміцнити фінансову стійкість фермерських господарств під впливом екологічних ініціатив Green Deal, потрібен компроміс між фінансовими апетитами стейкхолдерів у агросекторі та навколишнім середовищем. ЄС і кожна країна-член повинні зробити механізми фінансової підтримки більш гнучкими та обмежити бюрократичні бар'єри. Особливу увагу слід приділити економічній допомозі «малим» фермерам. Також важливо урізноманітнити набір інструментів підтримки аграріїв. Окрім субсидій і грантів, необхідно розвивати «зелені» облігації, кооперативні кредитні програми та податкові пільги.

Таблиця 1

Напрями адаптації фермерських господарств до вимог Green Deal

Напрямок адаптації	Ключові дії	Інструменти та підтримка ЄС	Очікуваний ефект
Точне землеробство та IT-моніторинг	Використання GPS-навігації, дронів, датчиків вологості та складу ґрунту, автоматизованих систем зрошення	AKIS (Agricultural Knowledge and Innovation Systems), Farm Sustainability Data Network, Horizon Europe гранти	Зменшення витрат на паливо, добрива, 33P; зниження викидів CO ₂ ; підвищення врожайності
Перехід на органічні технології	Скорочення або відмова від синтетичних пестицидів, компостування, біодобрива, агролісівництво	CAP Eco-schemes, Organic Farming Support, LIFE Programme	Зростання доданої вартості продукції, доступ до преміальних ринків, підвищення біорізноманіття
Оптимізація структури господарства	Укрупнення через кооперацію, спеціалізація, спільне використання техніки та складських потужностей	CAP Rural Development Funds, кооперативні гранти, LEADER програми	Зниження адміністративних і логістичних витрат, підвищення переговорної сили на ринку
Кооперація	Об'єднання в агрокооперативи для спільних закупівель, збуту, маркетингу	ЄС: підтримка кооперативних проєктів через CAP; Європейська мережа сільського розвитку (ENRD)	Економія на масштабі, спільний доступ до техніки, розширення ринків збуту
Навчання фермерів екопрактикам	Курси, тренінги, демонстраційні проєкти, обмін досвідом	EIP-AGRI, AKIS, Erasmus+ Rural Projects	Підвищення компетентності, швидше впровадження інновацій, менше помилок при переході на нові технології

Джерело: виконано за [20].

Ідеї ЄЗК є зрозумілими для багатьох фермерів, і більшість із них ставиться до них із повагою. Однак короткі терміни та майже недосяжні цілі не залишають часу для адаптації. Поетапна програма могла б краще враховувати нові обставини, надаючи більше часу для розвитку необхідних трансформаційних процесів. Фермери, як частина суспільства, зазвичай консервативні. Крім того, вони сприймають ЄЗК як загрозу їхнім прибуткам. Одним із ефективних рішень цієї проблеми має стати освітня програма та тренінги, які допоможуть аграріям краще зрозуміти можливості, які дає ЄЗК.

Отже, трансформація фінансової стійкості фермерських господарств до Green Deal має бути комплексною. Вона повинна враховувати не лише екологічні аспекти, а й фінансові, економічні та соціальні фактори. Сьогодні ЄЗК є необхідною умовою для розвитку сталого сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки всього світу.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз свідчить, що екологічні ініціативи Європейського «зеленого курсу» істотно трансформують умови функціонування фермерських господарств, формуючи як значні виклики, так і стратегічні можливості для підвищення їх фінансової стійкості. «Зелені» регуляторні вимоги, спрямовані на зменшення використання хімічних добрив, пестицидів, антимікробних препаратів та підвищення частки органічного виробництва, зумовлюють необхідність структурних змін у фермерських господарствах і потребують значних інвестицій у технологічну модернізацію. Водночас упровадження інноваційних практик – точного землеробства, органічного виробництва, цифрового моніторингу, енергоефективних рішень – здатне забезпечити зменшення витрат, підвищення продуктивності та відкриття доступу до преміальних ринків.

Отримані результати засвідчують, що фінансовий вплив Green Deal є неоднорідним: малі ферми стикаються з більшими бар'єрами адаптації, тоді як великі господарства мають ширші можливості для модернізації. Важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості відіграють інструменти державної та європейської підтримки – гранти, кредити на «зелений» розвиток, програми CAP, Eco-schemes, EAFRD, які здатні суттєво компенсувати витрати на впровадження екологічних технологій. Проте надмірна бюрократизація процедур зменшує доступність цих інструментів, що обмежує адаптаційний потенціал фермерів.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з необхідністю:

- ✦ поглибленого мікрорівневого аналізу фінансової звітності фермерських господарств для моделювання впливу окремих компонентів Green Deal на фінансові показники;
- ✦ розроблення економетричних моделей прогнозування фінансової стійкості в умовах різних сценаріїв впровадження екологічних ініціатив;
- ✦ проведення порівняльних досліджень впливу Green Deal на фермерські господарства в різних країнах – членах ЄС;
- ✦ аналізу ефективності механізмів фінансової підтримки та розроблення рекомендацій щодо їх удосконалення, зокрема щодо підтримки малих фермерів;
- ✦ вивчення соціально-економічних наслідків переходу до екологічних стандартів, включно з питаннями продовольчої безпеки, зайнятості та добробуту сільського населення.

Загалом результати дослідження підтверджують, що ефективна адаптація до вимог Європейського «зеленого курсу» можлива за умови поєднання технологічної модернізації, підвищення управлінської компетентності фермерів та формування гнучкої системи фінансової підтримки, яка здатна забезпечити стійкість аграрного сектора в довгостроковій перспективі. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Vela-Almeida D., Kolinjivadi V., Ferrando T. et al. The "Greening" of Empire: The European Green Deal as the EU first agenda.. *Political Geography*. 2023. Vol. 105. Art. 102925. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.102925>
2. European Parliament resolution of 15 January 2020 on the European Green Deal. *European Parliament*. 15 January 2020.. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_EN.html
3. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. *European Green Deal*. 2020. URL: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf>
4. The European Green Deal. A growth strategy that protects the climate. *European Commission*. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/stories/european-green-deal/>
5. Sikora A. European Green Deal – legal and financial challenges of the climate change. *ERA Forum*. 2021. Vol. 21. P. 681–697. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12027-020-00637-3>
6. Resurgam. Про ситуацію на кордоні та європейські фермерські протести. *Kurkul.com*. 22.02.2024. URL: <https://kurkul.com/blog/721-pro-situatsiyuna-kordoni-ta-yevropeyski-fermerski-protesti>
7. Pawłowski K. P., Softysiak G. The Potential Impact of the European Green Deal on Farm Production in Po-

- land. *Sustainability*. 2024. Vol. 16. Iss. 24. Art. 11080. DOI: <https://doi.org/10.3390/su162411080>
8. Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А., Малік М. Й. Фінансова стійкість сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 302 с.
9. Guyomard H., Soler L. G., Détang-Dessendre C. et al. The European Green Deal improves the sustainability of food systems but has uneven economic impacts on consumers and farmers. *Communications Earth & Environment*. 2023. Vol. 4. Art. 358. DOI: <https://doi.org/10.1038/s43247-023-01019-6>
10. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. *EUR-Lex*. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>
11. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). *EUR-Lex*. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
12. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality. *EUR-Lex*. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0550>
13. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe. *EUR-Lex*. 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098>
14. The Impact of the Farm to Fork and Biodiversity Strategy – Lots of Pain for Little Gain. *Farm Europe*. 2021. URL: <https://www.farm-europe.eu/news/the-impact-of-the-farm-to-fork-and-biodiversity-strategy-lots-of-pain-for-little-gain/>
15. Beckman J., Ivanic M., Jelliffe J. et al. Farm to Fork Initiative to Restrict European Union Agricultural Inputs May Increase Food Prices, Further Global Food Insecurity. *Economic Research Service*. 2021. URL: <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2021/march/farm-to-fork-initiative-to-restrict-european-union-agricultural-inputs-may-increase-food-prices-further-global-food-insecurity>
16. Mainar-Causapé A., Martínez Y. The impact of the EU's farm-to-fork strategy on member states' economies: which countries will suffer the most? *Agricultural and Food Economics*. 2025. Vol. 13. Art. 10. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40100-025-00354-w>
17. Pilvere I., Nipers A., Pilvere A. Evaluation of the European Green Deal Policy in the Context of Agricultural Support Payments in Latvia. *Agriculture*. 2022. Vol. 12. Iss. 12. Art. 2028. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture12122028>
18. New Common Agricultural Policy: set for 1 January 2023. *European Commission*. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7639
19. Income support explained. *European Commission*. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en
20. Network support for innovation in agriculture (AKIS) and the digitalization of farming. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu>

REFERENCES

- Beckman J., Ivanic M. & Jelliffe J. (2021). Farm to Fork Initiative to Restrict European Union Agricultural Inputs May Increase Food Prices, Further Global Food Insecurity. *Economic Research Service*. <https://www.ers.usda.gov/amber-waves/2021/march/farm-to-fork-initiative-to-restrict-european-union-agricultural-inputs-may-increase-food-prices-further-global-food-insecurity>
- EUR-Lex (2019). Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *The European Green Deal*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>
- EUR-Lex (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098>
- EUR-Lex (2021). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 'Fit for 55': delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0550>
- EUR-Lex (2021). Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
- European Commission (2020). *The European Green Deal. A growth strategy that protects the climate*. <https://ec.europa.eu/stories/european-green-deal/>
- European Commission. *Income support explained*. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en
- European Commission (2022). *New Common Agricultural Policy: set for 1 January 2023*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7639

- European Green Deal (2020). *Yevropeiskyi zelenyi kurs: mozhlivosti ta zahrozy dlia Ukrainy* [European Green Deal: opportunities and threats for Ukraine]. <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf>
- European Parliament. *Network support for innovation in agriculture (AKIS) and the digitalization of farming*. <https://www.europarl.europa.eu>
- European Parliament. (2020, January 15). *European Parliament resolution of 15 January 2020 on the European Green Deal*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_EN.html
- Farm Europe. (2021). *The Impact of the Farm to Fork and Biodiversity Strategy – Lots of Pain for Little Gain*. <https://www.farm-europe.eu/news/the-impact-of-the-farm-to-fork-and-biodiversity-strategy-lots-of-pain-for-little-gain/>
- Guyomard H., Soler L. G. & Détang-Dessendre C. (2023). The European Green Deal improves the sustainability of food systems but has uneven economic impacts on consumers and farmers. *Communications Earth & Environment*, 4, 358. <https://doi.org/10.1038/s43247-023-01019-6>
- Mainar-Causapé A. & Martínez Y. (2025). The impact of the EU's farm-to-fork strategy on member states' economies: which countries will suffer the most? *Agricultural and Food Economics*, 13, 10. <https://doi.org/10.1186/s40100-025-00354-w>
- Pawłowski K. P. & Sołtysiak G. (2024). The Potential Impact of the European Green Deal on Farm Production in Poland. *Sustainability*, 24(16), 11080. <https://doi.org/10.3390/su162411080>
- Pilvere I., Nipers A. & Pilvere A. (2022). Evaluation of the European Green Deal Policy in the Context of Agricultural Support Payments in Latvia. *Agriculture*, 12(12), 2028. <https://doi.org/10.3390/agriculture12122028>
- Resurgam (2024, February 22). Pro sytuatsiiu na kordoni ta yevropeiski fermerski protesty [About the situation on the border and European farmer protests]. *Kurkul.com*. <https://kurkul.com/blog/721-pro-situatsiyu-na-kordoni-ta-yevropeyski-fermerski-protesti>
- Shpykuliak O. H., Mamchur V. A. & Malik M. Y. (2014). *Finansova stiiikist silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, praktyka* [Financial stability of agricultural enterprises: theory, methodology, practice]. NNTs IAE.
- Sikora A. (2021). European Green Deal – legal and financial challenges of the climate change. *ERA Forum*, 21, 681–697. <https://doi.org/10.1007/s12027-020-00637-3>
- Vela-Almeida D., Kolinjivadi V. & Ferrando T. (2023). The “Greening” of Empire: The European Green Deal as the EU first agenda. *Political Geography*, 105, 102925. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.102925>